

НЕГАТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ Я-КОНЦЕПЦІЇ ТА ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ У СТУДЕНТІВ

ЯРУСЕВИЧ О.

Copyright © 2013

Актуальність теми дослідження. Проблема впливу соціокультурного середовища на процес становлення Я-концепції студентської молоді актуалізується на сучасному етапі розвитку суспільства у зв'язку зі змінами соціогуманітарної парадигми в напрямку врахування гендерних відмінностей між чоловіками і жінками, сучасних гендерних взірців, які часто розходяться із традиційними. На фоні цих змін у сфері гендерної культури суспільства виникають суперечності в інтеріоризації гендерних стандартів, які можуть негативно впливати на формування Я-концепції української молоді. Все це вимагає проведення спеціальних, перш за все, соціально-психологічних, досліджень у цій сфері життєдіяльності нації.

Вирішення проблеми уможливується завдяки зреалізуванню гендерного підходу у вивченні процесу соціалізації особистості, основні засновки якого створили С. Бем, Т.В. Бендас, Т.В. Говорун, В.Е. Каган, О.Г. Каліна, О.М. Кікінежді, І.С. Кон, К. Вест, М.В. Ходирева та інші вчені. Значний внесок у теоретичне осмислення сутності, структури та закономірностей становлення Я-концепції внесли Л.І. Анциферова, П. Бергер, О.П. Белінська, Р. Бернс, В.В. Столін, А.В. Фурман, О.Є. Фурман, Е. Еріксон, Є. Поплавська.

Узагальнення проведених науковцями досліджень дозволяє констатувати, що гендерні стандарти, які моделюють соціальні взірці поведінки чоловіків і жінок, здійснюють істотний вплив на формування особистості в цілому і відображаються на цілісності і стійкості їх Я-концепції. Водночас залишаються нерозкритими питання про гендерні типи Я-концепції, їх сутність і зміст. Виняткового значення набуває психологічна характеристика впливу гендерних стандартів на негативні особливості Я-концепції в студентському віці, який, на думку Р. Бернса, І.С. Кона, Е. Еріксона та ін. є важливим періодом у становленні особистості.

Мета дослідження – вивчення негативних особливостей розвиткового функціонування складових Я-концепції у студентському віці та їх залежність від гендерних стереотипів і світоглядних орієнтацій.

Об'єктом дослідження є гендерні характеристики та особливості розвиткового функціонування Я-концепції у студентському віці.

Предмет дослідження – залежність негативних особливостей розвитку складових Я-концепції від гендерних стереотипів юнаків і дівчат, котрі є студентами сучасного ВНЗ.

У результаті проведеного дослідження нами сформульовані такі **узагальнення**:

1. Гендерні стандарти справляють вплив на соціалізацію особистості через різні соціальні інститути, які стимулюють активне привласнення нею гендерної ідентичності. Це здійснюється з оперттям на ментальність багатонаціональної нації та з урахуванням індивідуального досвіду кожного громадянина. Істотні зміни економічного, політичного і соціального життя в Україні, спричинили появу нових моделей гендерної соціалізації, що не завжди узгоджуються з традиційними поглядами на усталені взірці чоловічих і жіночих ролей у суспільстві.

2. Терміном “Я-концепція” у психології позначається система уявлень людини про себе як суб'єкта дій і переживань, а також пов'язані з цими уявленнями емоційно-ціннісне ставлення до себе й основні тенденції діяльності і взаємостосунків з іншими людьми. Цілісність і стійкість Я-концепції багато в чому залежить від ступеня її внутрішньої несуперечності, яка може порушуватися внаслідок зіткнення у свідомості особи не-поєднаних знань, переконань, поведінкових настановлень, що призводить до формування негативного самоставлення, неприйняття себе, відчуття неповноцінності та до інших негативних особливостей Я-концепції.

3. Винятково важливе значення у становленні Я-концепції має період студентської юності, коли завершується пошук ідентичності, набувається гнучке використання інтелекту й утворюються моральні переконання. Однієї з головних особливостей цього віку, з погляду гендерного підходу, є формування суперечливої Я-концепції, яка надалі може перерости в конфліктну з подальшими негативними переживаннями особою заниженої самооцінки, дезадаптації, а як наслідок, – переживання екзистенційної кризи.

4. Дослідження змісту Я-концепції студентської молоді з позиції гендерного підходу, показало, що фемінно зорієнтована Я-концепція характеризується уявленнями про себе як про покірну, залежну, альтруїстську і доброзичливу особистість, котра емоційно й водночас ціннісно ставиться до себе, виявляє незадоволеність щодо наявності у себе зайвої жорсткості, прагне позбутися необхідності ухвалювати самостійні рішення й керувати навколишніми, зорієнтована на мотивацію уникнення успіху (невдачі); натомість маскуліно зорієнтована – характеризується уявленнями про себе як про енергійну, домінуючу, прямолінійну особистість, котра дотримується цінності успіху, влади, різноманітності, самоповаги, позитивно оцінює свою незалежність, упевненість, егоцентричність і навіть жорсткість. Крім того, конфліктна Я-концепція проявляється в уявленнях про себе як про особистість, котра володіє протилежними за змістом цінностями і принципами поведінки, у схваленні як фемінних, так і маскуліних рис свого характеру, схильна до мотиваційних тенденцій досягнення та уникнення успіху, надає перевагу у взаємодії з навколишнім поведінковим реакціям як фемінного, так і маскуліного типів.

5. До відмінностей у вираженості показників, що характеризують Я-концепції хлопців і дівчат незалежно від її гендерного типу, належать такі (за Є. Поплавською):

а) хлопці з більшою повагою відносяться до традицій, сильніше прагнуть успіху, більш активні в досягненні гідного місця у суспільній ієрархії, тоді як дівчата частіше спираються на принципи самостійності, проявляють хворобливу самолюбність, схильні до уникнення боротьби і демонструють нерозвиненість мотивації;

б) студенти із маскуліною Я-концепцією схильні до ідеалізації цінностей гедонізму, досягнення особистого

успіху, до виникнення ціннісного конфлікту в ситуаціях вибору між ідеалами досягнення і доброти, байдуже ставляться до прояву у себе залежності, дружелюбності і альтруїзму, віддають перевагу незалежним формам поведінки; водночас студенти із фемінною – вирізняються переважанням ідеалів доброти та універсальності і неприйняттям вартостей домінування і влади, байдуже ставляться до свого статусу, в поведінці орієнтуються на уникнення невдач та обирають залежні форми спілкування;

в) сучасним студентам найбільш притаманні негативні особливості Я-концепції, що виявляються у суперечливих уявленнях про себе як таких, що прагнуть змін й одночасно стабільності; мріють про власну незалежність і разом з тим схильні до підкорення; мають намір домогтися успіху й водночас уникають боротьби при цьому.

г) жорстка орієнтація на гендерні стандарти співвідноситься з проявом негативних особливостей Я-концепції у маскулінних хлопців, тоді як у фемінних переважають ціннісні конфлікти, зумовлені одночасною перевагою цінностей доброти, універсальності і досягнення, що пов'язані із зневажливим ставленням до питань самолюбства, прагненням до соціального схвалення, визнанням любові з боку оточуючих, схильністю до компромісних рішень;

д) у маскулінних дівчат наявні занижена самооцінка і суперечливі тенденції в мотивації уникнення невдач та ухваленні боротьби, що пов'язані з провідними цінностями і відношеннями, котрі суперечать суспільним очікуванням як представникам жіночої статі, що викликає бажання позбавитися залежності і прагнення домінувати в колективі; натомість у фемінних дівчат суперечності усередині ціннісної сфери виявляються у формі невизначеності у момент ухвалення рішень, тенденції орієнтуватися не на власну думку, а на групові стандарти, в бажанні виглядати менш впевненою, наполегливою, настирною та агресивною.

6. Загалом гендерні стандарти є системою історично сформованих у суспільстві та закріплених культурою уявлень про зміст і специфіку взірця “справжнього чоловіка” і “справжньої жінки”, що має приписний характер і приймається за першопочатковий для зіставлення при виборі форм власної поведінки і її трансляції наступникам. Методологічним інструментом дослідження був гендерний підхід, згідно з яким вплив гендерних стандартів на формування Я-концепції викликає спрямованість до гендерної соціалізації юні, котра, у взаємодії із соціумом, активно привласнює гендерну ідентичність та трансформує її з урахуванням індивідуального досвіду.

7. Обґрунтовано гендерну типологію Я-концепції особистості, згідно з якою ініціювання певних гендерних стандартів зумовлює їх зміст на рівні когнітивної, емоційно-оцінкової і поведінкової складових незалежно від біологічної статі. Це уможливило визначення фемінної Я-концепції на основі уявлень про себе як про покірну, залежну, альтруїстську і доброзичливу особистість, що делегує цінності універсальності, доброти, традиційності, конформності та безпеки. Водночас маскулінна Я-концепція характеризується уявленнями про себе як про енергійну, домінуючу, прямолінійну особистість, котра дотримується цінності успіху, влади, різноманітності, самоповаги. Конфліктна – виявляється в уявленнях про себе як про особистість, яка володіє протилежними за змістом цінностями і принципами поведінки, схвалює як фемінні, так і маскулінні риси характеру, схильна до мотиваційних тенденцій досягнення та уникнення успіху.

1. Агапов В. С. Становление Я-концепции личности: теория и практика / Агапов В. С. – М: Ин-т молодежи, 1999. – 50 с.

2. Айвазова С. Г. Гендерные исследования: перечитывая А. Коллонтай / Айвазова С. Г. // Формирование гендерной культуры у студенческой молодежи. – Набережные Челны, 1995. – С. 40-43.

3. Баклушинский С. А. Социальное окружение и Я-концепция в юношеском возрасте / Баклушинский С. А. / Ценностно-нормативные ориентации старшеклассника. – М., 1993. – 160 с.

4. Васина А. В. Гендерные стереотипы в анекдотах / Васина А. В. // Культура народов Причерноморья. – 2004. – № 49, Т. 1. – С. 121-124.

5. Вержибок Г. В. Гендерный подход в межкультурном пространстве коммуникаций / Вержибок Г. В. // Психологический журнал. – 2009. – №1. – С. 5-9.

6. Кон Игорь Семенович. В поисках себя: Личность и ее самосознание / Кон Игорь Семенович. – М.: Политиздат, 1984. – 335с.

7. Словарь гендерных терминов. – М.: Информация – XXI век, 2002. – 256 с.

8. Фурман А. В., Гуменюк О.Є. Психологія Я-концепції: Навчальний посібник / Анатолій Васильович Фурман, Оксана Євстахіївна Гуменюк. – Львів: Новий світ-2000, 2006. – 360 с.

ФЕНОМЕН ВЧИНКУ У САМОЗВЕРШЕННІ ЛЮДИНИ

ЗАГАРУК І.

Copyright © 2013

*“Подібно до того як ми визначаємо свої вчинки,
так і наші вчинки визначають нас”
(Еліот Джорджс)*

Категорія “вчинок” ще до недавнього часу не турбувала вчених-теоретиків, котрі проводять дослідження у сфері соціогуманітаристики. В.Г. Асеев вказує, що вчинок – це завжди дія, яка оцінюється в широкому